

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

О. О. Шеремет

Фінансовий аналіз

Навчальний посібник

Київ НУХТ 2003

УДК 336
ББК 65.053
Ш 49

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист МОНУ № 14/18.2-2076 від 21.09.2004)*

Рецензенти:

Б.Й. Пасхавер, член-кореспондент УААН, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу економічних відносин АПК Інституту економіки НАНУ

П.А. Лайко, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і кредиту Національного аграрного університету

*Рекомендовано до друку Вченою радою НУХТ
(Протокол № 8 від 20.03.2003 р.)*

Шеремет О.О.

Ш 49 Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – К., 2003. – 196 с.

ISBN 966-8251-89-X

Мета навчального посібника – сформувати у студентів, фахівців комплексний підхід до фінансового аналізу діяльності підприємств. У пропонованому посібнику розкриваються сутність і зміст фінансового аналізу діяльності підприємств, інформаційне забезпечення фінансового аналізу, аналіз майна та джерел його утворення, аналіз рентабельності підприємства, аналіз грошових потоків, аналіз фінансової стійкості, аналіз ліквідності і платоспроможності, аналіз ділової активності підприємства, аналіз інвестиційної діяльності.

Для студентів, аспірантів, викладачів, а також фахівців, які займаються фінансовим аналізом.

ISBN 966-8251-89-X

©Шеремет О.О., 2004

© «Кондор», 2004

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. Теоретичні основи фінансового аналізу діяльності підприємства	7
1.1. Мета, зміст і завдання фінансового аналізу	7
1.2. Метод, методика, способи та прийоми фінансового аналізу	12
Контрольні запитання.....	15
Розділ 2. Інформаційна база фінансового аналізу	16
2.1. Загальна характеристика фінансової звітності	16
2.2. Основні форми фінансової звітності підприємств	20
Контрольні запитання.....	24
Розділ 3. Аналіз складу і джерел коштів підприємства	25
3.1. Аналіз загального капіталу підприємства	25
3.2. Аналіз джерел формування коштів	32
3.3. Аналіз активів (майна) підприємства	41
Контрольні запитання.....	51
Розділ 4. Аналіз фінансових результатів та рентабельності	53
4.1. Аналіз рівнів, динаміки і структури фінансових результатів	53
4.2. Факторний аналіз прибутку	57
4.3. Аналіз рентабельності	58
4.4. Аналіз маржинального доходу	60
Контрольні запитання.....	69
Розділ 5. Аналіз грошових потоків	70
5.1. Сутність грошового потоку	70
5.2. Рух коштів у результаті операційної діяльності	72
5.3. Грошові потоки у результаті інвестиційної діяльності	75
5.4. Грошові потоки у результаті фінансової діяльності	77
5.5. Чистий рух грошових потоків	78
5.6. Оцінка ануїтетів	82
5.7. Розрахунок фінансової потреби підприємства	84
Контрольні запитання.....	85
Розділ 6. Аналіз фінансової стійкості підприємства	87
6.1. Значення фінансової стійкості	87
6.2. Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості	88
6.3. Аналіз відносних показників фінансової стійкості	92
6.4. Оцінка запасу фінансової стійкості підприємства	97
Контрольні запитання.....	98

Розділ 7. Аналіз ліквідності і платоспроможності	100
7.1. Сутність платоспроможності та ліквідності	100
7.2. Аналіз ліквідності балансу	102
7.3. Аналіз показників ліквідності	105
Контрольні запитання.....	108
Розділ 8. Аналіз ділової активності підприємства	107
Контрольні запитання.....	117
Розділ 9. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства	119
9.1. Аналіз ефективності інвестиційних проектів	119
9.2. Аналіз інвестицій в цінні папери	123
Контрольні запитання.....	130
Розділ 10. Аналіз імовірності банкрутства підприємства	131
Контрольні запитання.....	137
Розділ 11. Комплексний аналіз фінансового стану підприємства	138
11.1. Сутність, мета, значення проведення комплексного фінансового аналізу	138
11.2. Методичні основи проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства	144
Контрольні запитання.....	158
Термінологічний словник	160
Література	180
Додатки	192

ВСТУП

В умовах ринкової економіки фінансовий аналіз є важливою вихідною основою для прийняття управлінських рішень. Основною задачею фінансового аналізу підприємства є системне, комплексне вивчення його виробничо-господарської і фінансової діяльності з метою об'єктивної оцінки досягнутих результатів та встановлення реальних шляхів подальшого підвищення ефективності діяльності.

Управлінські рішення приймаються як для удосконалення процесів виробництва в цілому, так і для їх окремих елементів. В системі управління виробництвом фінансовий аналіз є поєднуючою ланкою між збором інформації та прийняттям управлінських рішень. Його значення полягає в тому, що він є головним засобом виявлення резервів підвищення ефективності операційної, фінансової і інвестиційної діяльності, удосконалення механізму господарювання.

Фінансовий аналіз тісно пов'язаний з плануванням і є його складовою частиною та основою. Наукова обґрунтованість планів вимагає розширення та поглиблення прийомів аналізу за допомогою використання економіко-математичних методів, методів системного, функціонально-вартісного аналізу, комплексного підходу до вивчення всіх факторів діяльності.

Розробка внутріфірмових планів і бізнес-планів нерозривно пов'язана з розробкою прийомів попереднього аналізу, прогнозуванням виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства. В умовах ринкової економіки підприємства самостійно повинні обґрунтовувати рішення і плани як на короткий, так і на тривалий терміни, що значно підвищує роль і значення аналізу, без якого неможливо об'єктивно оцінити внутрішні та зовнішні фактори, що пливають на операційну, фінансову та інвестиційну діяльність підприємства.

Метою фінансового аналізу є оцінка фінансового стану підприємства, вивчення економічного рівня роботи підприємства та його підрозділів, оцінка

результатів його виробничо-господарської та фінансової діяльності, а також діагностика банкрутства. Оскільки фінансовий стан підприємства характеризується сукупністю показників, що відображають процес формування та використання його фінансових ресурсів, то він відображає кінцеві результати діяльності підприємства. Відповідно, фінансовий аналіз є обов'язковим елементом як фінансового менеджменту на підприємстві, так і економічних взаємовідносин його з партнерами, з фінансово-кредитною системою, з податковими органами та передбачає врахування таких показників як фінансова стійкість, ділова активність, прибутковість.

Діяльність підприємства характеризується системою взаємопов'язаних показників. Тому зміни окремих показників змінюють і підсумкові фінансові показники діяльності підприємства. Таким чином, вивчення різних сторін діяльності підприємства базується на аналізі системи показників в їх динаміці. При цьому аналіз є інструментом менеджмента, планування, діагностики й контролю діяльності підприємства.

Посібник написано в відповідності з типовою програмою дисципліни “Фінансовий аналіз”, затвердженою Міністерством освіти і науки України.

Розділ 1.

Теоретичні основи фінансового аналізу діяльності підприємства

1.1. Мета, зміст і завдання фінансового аналізу

Становлення ринкової економіки в Україні, поява фінансових ринків, необхідність пошуку та оптимізації джерел фінансових ресурсів об'єктивно сприяли розвитку такого важливого напрямку аналітичної роботи, як фінансовий аналіз. Відомо, що оцінювання фінансового стану становить інтерес для широкого кола суб'єктів ринку:

- самого підприємства, яке хоче знати реальний стан справ у своїй діяльності і розроблювати заходи щодо її покращення;
- інвесторів, зацікавлених в ефективності та безризиковості інвестування свої коштів;
- кредиторів і постачальників, які бажають впевнитись у платоспроможності підприємства;
- партнерів по бізнесу, які прагнуть встановити з підприємством стабільні і надійні ділові відносини;
- інших структур.

Фінансовий аналіз діяльності підприємства – це комплекс робіт, пов'язаний:

а) з дослідженням економічних процесів в їх взаємозв'язку, що складаються під дією об'єктивних економічних законів і суб'єктивних факторів;

б) з науковим обґрунтуванням планів управлінських рішень, що приймаються, та з об'єктивною оцінкою результатів їх виконання;

в) з виявленням позитивних та негативних факторів, що впливають на результати діяльності підприємства;

- г) з розкриттям тенденцій та пропорцій розвитку підприємства, з визначення невикористаних внутрішньогосподарських резервів та ресурсів;
- д) з узагальненням передового досвіду й виробленням пропозицій з його використання в практиці даного підприємства.

Фінансовий аналіз є основою для управління фінансами підприємства. Він охоплює три основні напрями:

- 1) оцінювання фінансових потреб підприємства;
- 2) розподіл потоків грошових коштів залежно від конкретних планів підприємства, визначення додаткових обсягів залучених фінансових ресурсів та каналів їх одержання – кредити, пошук внутрішніх резервів, додатковий випуск акцій, облігацій тощо;
- 3) забезпечення системи фінансової звітності, яка б об'єктивно відображала процеси та забезпечувала контроль за фінансовим станом підприємства.

Аналіз (без віднесення його до господарської діяльності та виділення в самостійну науку) існує з давніх-давен, є дуже ємним поняттям, яке лежить в основі усієї практичної і наукової діяльності людини. Фінансовий аналіз (аналіз – від грецьк. *ἀνάλυσις* – розклад, розчленування) – це метод оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства. Як метод дослідження аналіз полягає в розчленуванні цілого на складові. Протилежне поняття – синтез (від грецьк. *σύνθεσις* – з'єднання, складання) – це метод вивчення предмета в цілісності, єдності та взаємозв'язку його частин. Зв'язок “аналіз – синтез” притаманний будь-якому науковому дослідженню. Фінансовий аналіз діяльності підприємства повинен поєднувати методи індукції і дедукції. Це означає, що досліджуючи конкретне й відокремлене, аналіз повинен враховувати й загальне. В процесі фінансового аналізу всі бізнес-процеси вивчаються в їх взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємообумовленості.

Причинний, або факторний аналіз виходить з того, що кожна причина, кожен фактор отримують належну оцінку. З цією метою причини-фактори попередньо вивчаються, для чого класифікуються за групами: суттєві і несуттєві, основні та побічні.

Завдання аналізу – розкрити і зрозуміти основні причини і фактори, що здійснюють визначаючий вплив на фінансовий стан підприємства в даний момент.

Діагностика банкрутства – це вид фінансового аналізу, що націлений, в першу чергу, на виявлення якомога раніше різноманітних збоїв та упущень в діяльності підприємства, потенційно небезпечних з точки зору вірогідності банкрутства. Підприємство, на якому серйозно ведеться аналітична робота,

здатне раніше розпізнати майбутню кризу, оперативно відреагувати на неї та уникнути її чи зменшити ступінь ризику. Фінансовий аналіз дозволяє ефективно керувати фінансовими ресурсами, виявляти тенденції в їх використанні, виробляти прогнози розвитку підприємства на найближчу та віддалену перспективу. Основною метою фінансового аналізу є всебічна оцінка фінансового стану підприємства, його ділової активності, одержання ключових (найбільш інформативних) параметрів, що дають найбільш об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредиторами. При цьому аналітика і менеджера може цікавити як поточний фінансовий стан підприємства, так і очікувані параметри його фінансового стану, на основі чого своєчасно виявляються та усуваються недоліки у фінансовій діяльності, знаходяться шляхи поліпшення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Тільки за допомогою фінансового аналізу можна поставити вірний діагноз економічної “хвороби” підприємства, знайти найбільш вразливі місця в економіці підприємства й запропонувати ефективні рішення по виходу з кризового стану.

Основними функціями фінансового аналізу є:

- об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства;
- вияв факторів і причин досягнутого стану;
- підготовка і обґрунтування прийнятих управлінських рішень в області фінансів;
- своєчасне вживання заходів щодо підвищення платоспроможності підприємства;
- забезпечення розробки планів фінансового оздоровлення підприємства;
- виявлення і мобілізація резервів покращення фінансового стану та підвищення ефективності господарської діяльності.

Використовуючи методи фінансового аналізу, можна не тільки виявити основні фактори, що впливають на фінансово-господарський стан підприємства, але й вимірювати ступінь (силу) їх дії. Для цього застосовуються відповідні способи та прийоми економічних і математичних розрахунків.

Фінансовий стан – одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства. Це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою

показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Аналіз фінансового стану показує, за якими конкретними напрямками потрібно проводити аналітичну роботу, дає можливість виявити найважливіші аспекти та найслабкіші позиції у фінансовому стані даного підприємства. Отже, фінансовий стан – найважливіший показник економічної діяльності підприємства, що характеризує його ділову активність і надійність, визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому партнерстві тощо.

Об'єктом фінансового аналізу є конкретне підприємство чи фінансова операція цього підприємства.

Суб'єктами фінансового аналізу виступають аналітики, які аналізують діяльність підприємства.

Під предметом фінансового аналізу розуміють господарські процеси підприємств, соціально-економічну ефективність та підсумкові фінансові результати їх діяльності, що складаються під дією об'єктивних і суб'єктивних факторів. Ці фактори відображаються через систему економічної інформації.

До об'єктивних факторів належать фактори зовнішньої дії. Вони постійно впливають на господарську діяльність і відображають, як правило, дію економічних законів.

Суб'єктивні фактори пов'язані з конкретною діяльністю людини, цілком і повністю залежать від неї. Навіть уміле прогнозування в практиці господарювання впливу об'єктивних умов і факторів можна трактувати як явище суб'єктивне. Успішне господарювання, ритмічне та повне виконання фінансових планів визначається умілим керівництвом; правильною організацією виробництва, економіки, фінансів; глибокими знаннями справи конкретними виконавцями; економічною і організаційною підготовленістю. Господарські процеси та їх результати, що складаються під впливом суб'єктивних та об'єктивних факторів, отримують відповідне відображення в системі економічної інформації. Система економічної інформації – це сукупність даних, що всебічно характеризують діяльність на різних рівнях (вхідних, проміжних, вихідних).

Значенням, метою, змістом і предметом фінансового аналізу визначаються і його задачі. До найважливіших із них необхідно віднести:

підвищення науково-економічної обґрунтованості фінансових планів і нормативів;

об'єктивне і всебічне дослідження виконання бізнес-планів та дотримання нормативів (за даними обліку і звітності);

визначення ефективності використання матеріальних і фінансових ресурсів (окремо і в сукупності);

забезпечення ефективного контролю за комерційною діяльністю;

виявлення та вимірювання внутрішніх резервів (на всіх стадіях діяльності підприємства);

визначення оптимальності управлінських рішень.

Фінансовий аналіз – це складова загального, повного, всебічного аналізу господарської діяльності, що охоплює два взаємопов'язаних розділи: фінансовий та управлінський аналізи (рис. 1.1). Цей розподіл відповідає розподілу бухгалтерського обліку на підприємстві на фінансовий та управлінський.

Рис. 1.1. Види аналізу господарської діяльності

Основний зміст зовнішнього фінансового аналізу – надання інформації численним користувачам про прибутковість діяльності підприємства, його платоспроможність, фінансову незалежність, ділову активність, ринкову стійкість тощо. Аналітичні показники розраховуються за даними публічної звітності підприємства із за даним ринку цінних паперів. Оскільки зовнішній аналіз базується на обмеженій кількості інформації про діяльність підприємства, він не дає змоги розкрити всі причини успіху або невдач підприємства.

Внутрішній фінансовий аналіз проводиться для використання його результатів керівництвом підприємства. Основний зміст цього аналізу – факторний аналіз прибутку (збитку), рентабельності, пошуку точки беззбитковості, аналіз інвестиційних проектів та ін.

Залежно від обсягу аналітичного дослідження, фінансовий аналіз поділяється на повний і тематичний.

Залежно від об'єкта фінансового аналізу він поділяється на:

- аналіз фінансового стану підприємства в цілому;
- аналіз діяльності окремих структурних підрозділів підприємства;
- аналіз окремих фінансових операцій підприємства.

Залежно від періоду проведення фінансового аналізу він поділяється на попередній та поточний (оперативний).

1.2. Метод, методика, способи та прийоми фінансового аналізу

Під методом в широкому розумінні розуміється підхід, шлях до вивчення реальної дійсності, явищ природи й суспільства. Загальним за своїм характером, розкриваючим загальні закони розвитку матеріального світу, є діалектичний метод, в якому явища, що вивчаються, беруться в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості, в їх русі, зміні і розвитку.

Метод фінансового аналізу визначається змістом та особливостями предмету, цілями, вимогами і задачами, які постають перед аналізом. Під методом фінансового аналізу розуміється діалектичний метод підходу до вивчення фінансових процесів в їх становленні та розвитку. Тобто, метод фінансового аналізу – це системне, комплексне дослідження, взаємопов'язане визначення інформації фінансового характеру з метою її об'єктивної оцінки, виявлення резервів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та забезпечення необхідною інформацією для прийняття оптимальних рішень з управління ними. Характерними особливостями метода фінансового аналізу є: використання системи показників, які всебічно характеризують діяльність підприємства; вивчення причин змін цих показників; виявлення та вимірювання взаємозв'язку між ними з метою підвищення ефективності. Метод аналізу реалізується через сукупність прийомів дослідження. Правильно вибраний метод аналізу обумовлює його результат, ефективність дослідження фінансового розвитку підприємства.

В процесі фінансового аналізу, аналітичної обробки економічної інформації застосовуються ряд спеціальних способів і прийомів. Вони ще більше розкривають специфічність метода фінансового аналізу, відображають його системний, комплексний характер. Системність в фінансовому аналізі обумовлюється тим, що господарські процеси розглядаються як різноманітні, складні сукупності, що складаються з взаємопов'язаних сторін і елементів. В

ході такого аналізу виявляються і вивчаються зв'язки між сторонами і елементами, встановлюється яким чином ці зв'язки приводять до єдності процесу, який вивчається, в його цілісності.

Практика фінансового аналізу виробила основні правила аналізу фінансових звітів. Серед них можна виділити такі основні:

1) горизонтальний (тимчасовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат в цілому;

3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів і визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показника, вільних від випадкових впливів та індивідуальних особливостей окремих періодів. За допомогою тренду формуються можливі значення показників у майбутньому. Таким чином здійснюється перспективний (прогнозний) аналіз;

4) факторний аналіз – це аналіз впливу окремих факторів (причин) на результативний показник за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження.

В фінансовому аналізі використовують такі спеціальні прийоми:

- порівняння;
- групування та узагальнення;
- розрахунок коефіцієнтів;
- розчленування загальних показників;
- розрахунок середніх та відносних показників;
- балансове зіставлення;
- розрахунок рядів динаміки;
- графічне зображення величин, що аналізуються;
- ланцюгові підстановки;
- індекси;
- економіко-математичні методи.

Існують різні класифікації методів фінансового аналізу. Розрізняють формалізовані і неформалізовані методи аналізу. Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. До неформалізованих належать такі методи: експертних оцінок та сценаріїв; психологічні; морфологічні; порівняльні; побудови системи показників; побудови системи аналітичних таблиць.

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладені жорстко формалізовані аналітичні залежності. Основні з них: арифметичних різниць; ланцюгових підстановок; відсоткових чисел; дисконтування; диференційний; балансовий; логарифмічний; виокремлення ізольованого впливу факторів; інтегральний; простих та складних відсотків тощо.

Використання видів, прийомів та методів фінансового аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей:

- Дескриптивні моделі (описового характеру) є основними для оцінювання фінансового стану підприємства. До них належать: побудова системи звітних балансів; подання фінансових звітів у різноманітних аналітичних розрізах; вертикальний і горизонтальний аналіз звітності; трендовий аналіз; аналіз відносних показників і коефіцієнтів; порівняльний (просторовий) аналіз; факторний аналіз; система аналітичних коефіцієнтів. Дескриптивні моделі базуються на використанні інформації бухгалтерської звітності;

- Предикативні моделі – це моделі прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та витрат підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найпоширеніші з них: розрахунки точки критичного обсягу продажу (аналіз беззбитковості); побудова прогностичних фінансових звітів; моделі динамічного аналізу; моделі ситуаційного аналізу;

- Нормативні моделі – це моделі, які роблять можливим порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з нормативними. Ці моделі в основному використовуються у внутрішньому фінансовому аналізі. Їх суть полягає у встановленні нормативів на кожен статтю витрат для відповідних технологічних процесів, видів виробів та з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Отже, під час фінансового аналізу можуть використовуватись найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу. Їх кількість і широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному окремому випадку.

Основні функціональні структури, які виконують фінансовий аналіз на підприємстві – фінансовий відділ і бухгалтерія. До цієї роботи також

залучаються інші економічні підрозділи – відділи маркетингу, планування. Основи методики фінансового аналізу повинні знати не тільки фахівці в галузі фінансів, а весь управлінський персонал.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. *Що таке фінансовий аналіз?*
2. *Сутність фінансового аналізу, його особливості.*
3. *Для кого становить інтерес оцінювання фінансового стану підприємства?*
4. *Які основні завдання фінансового аналізу?*
5. *Назвіть основні функції фінансового аналізу.*
6. *Що розуміють під предметом фінансового аналізу?*
7. *Що таке об'єкт та суб'єкт фінансового аналізу?*
8. *Назвіть основні задачі фінансового аналізу.*
9. *Що таке зовнішній фінансовий аналіз?*
10. *Що таке внутрішній фінансовий аналіз?*
11. *Назвіть основних користувачів зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу.*
12. *Що таке метод фінансового аналізу?*
13. *Назвіть основні прийоми фінансового аналізу.*
14. *Основні типи моделей фінансового аналізу.*
15. *Формалізовані та неформалізовані методи фінансового аналізу.*

Розділ 2. Інформаційна база фінансового аналізу

2.1. Загальна характеристика фінансової звітності

Інформаційною базою фінансового аналізу підприємств є фінансова звітність. Мета аналізу фінансових звітів – допомогти фінансовим аналітикам обґрунтувати свої фінансові плани, виявити слабкі місця у фінансових операціях підприємства, вжити відповідних заходів по виправленню становища, прийняти рішення про найефективніше вкладання коштів і ресурсів, скоригувати напрями майбутньої діяльності підприємства.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами певних ділових рішень. Складання фінансової звітності відбувається на основі Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) № 1 – 5.

П(С)БО №1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” визначає мету фінансової звітності, її склад, основні елементи, звітний період, якісні характеристики, принципи підготовки і розкриття інформації. Згідно П(С)БО №1:

Активи – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Баланс – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов’язання і власний капітал.

Бухгалтерська звітність – звітність, що складається на підставі бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які приводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).

Власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які приводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Звіт про фінансові результати – звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємств.

Звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді.

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Консолідована фінансова звітність – звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Користувачі звітності – фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Примітки до фінансових звітів – сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Принцип бухгалтерського обліку – правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності.

Розкриття – надання інформації, яка є суттєвою для користувачів фінансової звітності.

Суттєва інформація – інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності.

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Метою фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо:

- придбання, продажу та володіння цінними паперами;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінки якості управління;
- оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- забезпеченості зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства тощо.

Фінансова звітність складається з балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до звітів. Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду.

Інформація, яка надається у фінансових звітах, повинна бути дохідлива і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Фінансова звітність повинна бути достовірною і надавати можливість користувачам порівнювати:

- фінансові звіти підприємств за різні періоди;
- фінансові звіти різних підприємств.

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів:

- автономності підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників. Тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства;

- безперервності діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі;

- періодичності, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності;

- історичної (фактичної) собівартості, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;

- нарахування та відповідності доходів і витрат, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей;

- повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

- послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики;

- обачності, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати зниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;

- превалювання змісту над формою, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

- єдиного грошового вимірника, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці.

Для того, щоб фінансова звітність була зрозуміла користувачам, вона повинна містити дані про:

- підприємство;
- дату звітності та звітний період;
- валюту звітності та одиницю її виміру;
- відповідну інформацію щодо звітного та попереднього періоду;
- облікову політику підприємства та її зміни;
- консолідацію фінансових звітів;
- припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності;
- обмеження щодо володіння активами;
- участь у спільних підприємствах;
- виявлені помилки минулих років та пов'язані з ними коригування;
- переоцінку статей фінансових звітів тощо.

Фінансова звітність має бути підготовлена та надана користувачам у певні терміни, які визначаються чинним законодавством. У разі надмірної

затримки під час надання звітної інформації вона може втратити свою доречність.

Дані фінансової звітності є основою не тільки для оцінки результатів звітного періоду, а й для їх прогнозування.

Щоб скласти фінансову звітність, керівництво підприємства формує облікову політику, тобто обирає принципи, методи і процедури обліку у такий спосіб, щоб достовірно відобразити фінансовий стан і результати діяльності підприємства та забезпечити зі ставність фінансових звітів.

2.2. Основні форми фінансової звітності підприємств

Баланс

Основним джерелом інформації для фінансового аналізу підприємства є бухгалтерський баланс (форма №1). Вимоги до форми і змісту балансу містяться в П(С)БО №2. Бухгалтерський баланс (додаток А) – це найбільш інформативна форма для аналізу фінансового стану, найважливіша форма фінансової звітності, звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. Баланс складається за уніфікованою формою.

Згідно П(С)БО №2:

Довгострокові зобов'язання – всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями.

Пов'язані сторони – підприємства, стосунки між якими обумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою стороною.

Еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості.

Фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними.

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства. Підсумок активів повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу. Актив відображається в балансі за умови, що оцінка його може біти достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням. Зобов'язання відображаються в балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

Для того, щоб здійснювати аналіз балансу, треба добре розуміти зміст кожної його статті. В П(С)БО №2 відображається зміст кожної статті балансу.

Звіт про фінансові результати

Вимоги до форми і змісту Звіту про фінансові результати (додаток Б) містяться в П(С)БО №3. Згідно П(С)БО №3:

Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.

Метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування.

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати.

Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Звіт про фінансові результати складається з трьох розділів:

I. Фінансові результати – в цьому розділі виділяються показники, які дають змогу визначити фінансовий результат від надзвичайної та звичайної діяльності з розподілом її на операційну, інвестиційну і фінансову. Витрати від операційної діяльності подані за функціональною належністю – виробництво, управління, збут. Собівартістю реалізованої продукції є виробнича собівартість реалізації. Решта витрат є іншими операційними, адміністративними, збутовими.

II. Елементи операційних витрат – цей розділ дає можливість проаналізувати структуру витрат на виробництво, управління і збут та інших операційних витрат за економічними елементами.

III. Розрахунок показників прибутковості акцій – цей розділ заповнюється лише акціонерними товариствами.

Зміст кожної статті звіту про фінансові результати відображається в П(С)БО №3.

Звіт про рух грошових коштів

Вимоги до форми і змісту Звіту про рух грошових коштів (додаток В) містяться в П(С)БО №4. Згідно П(С)БО №4:

Грошові кошти – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Група – материнське (холдингове) підприємство та його дочірні підприємства.

Еквіваленти грошових коштів – короткострокові висколіквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів, і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Негрошові операції – операції, які не потребують використання грошових коштів і їх еквівалентів.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Рух грошових коштів – надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Фінансова діяльність – діяльність, яка приводить до зміни розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Метою складання звіту про рух грошових коштів – є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період).

У звіті про рух грошових коштів наводяться дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми слід наводити окремо у складі відповідних видів діяльності. Внутрішні зміни у складі грошових коштів до звіту про рух грошових коштів не включаються.

Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування на суми:

- змін запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, пов'язаної з операційною діяльністю протягом звітного періоду;
- наведені в негрошових статтях;
- наведені в статтях, які пов'язані з рухом грошових коштів у результаті інвестиційної та фінансової діяльності.

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається на основі аналізу змін у статтях розділу балансу “Необоротні активи” та статті “Поточні фінансові інвестиції”.

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділом “Власний капітал” та статтях, пов'язаних з фінансовою діяльністю, у розділах балансу: “Забезпечення наступних витрат і платежів”, “Довгострокові зобов'язання” і “Поточні зобов'язання”.

Зміст кожної статті звіту про рух грошових коштів відображається в П(С)БО №4.

Звіт про власний капітал

Вимоги до форми і змісту Звіту про власний капітал (додаток Г) містяться в П(С)БО №5, що надає інформацію про зміни, які відбулися у складі власного капіталу за рахунок:

- зміни в обліковій політиці;
- виправлення помилок;
- переоцінки довгострокових активів;
- чистого прибутку (збитку) звітного періоду;
- розподілу доходу;

- внесків учасників;
- вилучення капіталу;
- інших змін в капіталі.

Метою складання звіту про власний капітал є розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Зміст кожної статті звіту про власний капітал відображається в П(С)БО №5.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ:

1. *Що є інформаційною базою фінансового аналізу?*
2. *Необхідність, сутність і значення фінансової звітності підприємств.*
3. *Яка мета фінансової звітності?*
4. *Які вимоги висуваються до складання фінансової звітності?*
5. *Що таке положення (стандарти) бухгалтерського обліку?*
6. *Значення балансу для фінансового аналізу, його склад і структура.*
7. *Економічна оцінка балансу підприємства.*
8. *Загальна характеристика звіту про фінансові результати.*
9. *Призначення, структура, послідовність складання звіту про рух грошових коштів.*
10. *Визначення, визнання, оцінка і функції власного капіталу.*
11. *Структура та призначення звіту про власний капітал.*
12. *Які призначення та склад приміток до фінансових звітів?*